

УДК 378.147.091.313-022.215

DOI: 10.31652/2412-1142-2019-53-172-176

Л. І. Дідух, Львів, Україна / L. Diduh, L'viv, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-8833-4571

М. Ю. Кадемія, Вінниця, Україна / M. Kademiya, Vinnitsa, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-5196-5617

І. В. Савчук, Вінниця, Україна / I. Savchuk, Vinnitsa, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-3057-4000

E-mail ivs1327@gmail.com

ПІДГОТОВКА ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИХ ФАХІВЦІВ НА ОСНОВІ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглядаються елементи дуальної освіти у професійних навчальних закладах, переваги та специфіка її впровадження. Основна увага приділяється дуальній освіті в Німеччині, яка пройшла тривалу історичну перевірку і демонструє високі показники якості освіти.

Незважаючи на певні недоліки, дуальна система освіти – це одна з успішних моделей поєднання навчання і практики, позитивний досвід який може бути використаний в процесі навчання у професійних навчальних закладах.

Здійснення навчання за дуальною системою дозволяє посилити практичне навчання майбутніх фахівців, скоротити шлях переходу від теорії до практики, використовувати сучасні технології навчання, забезпечувати якість підготовки фахівців для конкретної галузі та підприємства. Важливим у цьому процесі є мотивація до вивчення теоретичного матеріалу на основі розв'язання практичних завдань, а також кожному будувати власну кар'єру та направляти її. Навчання за дуальною системою сприяє ефективності підготовки кадрів, отримані теоретичні знання підкріплюються практичними роботами у практичній виробничій діяльності, тобто теоретичні знання, що одержуються в аудиторії застосовуються на виробництві.

Дуальна система передбачає пряму участь підприємств, установ у професійній освіті студентів, створює умови для практичного навчання і несе всі пов'язані з ним витрати, включаючи можливу щомісячну оплату праці студентів. Навчальні заклади на рівноправній основі співпрацюють з підприємствами, установами на базі яких здійснюється практичне навчання.

Навчання за дуальною системою отримало світове визнання, це найбільш поширена і визнана форма підготовки кадрів, яка комбінує теоретичне навчання в навчальному закладі і практичні заняття на виробництві. Особлива увага приділена характеристиці дуальної системи освіти, переваг та її недоліків у порівнянні з традиційною системою навчання.

Ключові слова: дуальна освіта; компетентність; практико-орієнтований підхід; знання; вміння; професійна компетентність; навички; система освіти.

PREPARATION OF PRACTICAL ORIENTED FACTORS BASED ON DUAL FORMS OF TEACHING

Annotation. The article deals with the elements of dual education in vocational schools, the advantages and specifics of its implementation. The main focus is on dual education in Germany, which has undergone a long historical check and demonstrates the high indicators of education quality.

Despite some disadvantages, the dual education system is one of the successful models in combination of learning and practice, a positive experience that can be used in the process of training in vocational schools.

Learning through the dual system allows us to strengthen the practical training of future professionals, to reduce the path of transition from theory to practice, to use modern technology learning, to provide the quality of training specialists for a particular industry and enterprise. Motivation to study theoretical material on the basis of solving practical problems is important in this process, as well as to build his/her own career and direct it. Particular attention is paid to the characterization of the dual system of education, its advantages and disadvantages in comparison with the traditional system of education. Training in the dual system contributes to the effectiveness of training, theoretical knowledge is backed up by practical work in practical production, that is, the theoretical knowledge gained in the audience is used in the production.

The dual system involves the direct participation of enterprises, institutions in the vocational education of students, creates conditions for practical training and bears all the costs associated with it, including the possible monthly pay of students. Educational institutions cooperate equally with enterprises, institutions on the basis of which practical training is provided.

The study of the dual system has received world recognition, the most widespread and recognized form of training, which combines theoretical training in an institution and practical classes in production. Particular attention is paid to the characterization of the dual system of education, its advantages and its disadvantages in comparison with the traditional system of education.

Key words: dual education; competence; practical-oriented approach; knowledge; skills; professional competence; skills; system of education.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку сучасного виробництва, зміни в суспільстві, техніко-технологічний прогрес вимагають від системи освіти якісно нових результатів - підготовки не тільки кваліфікованого виконавця професійних функцій, але й суб'єкта професійної діяльності, який усвідомлює її цілі і несе відповідальність за її результати, здатного самостійно і компетентно приймати рішення, готового до саморозвитку і самореалізації в професійній діяльності. Це і відображає сутність компетентнісного підходу, що розглядається в сучасній професійній освіті як основа для проектування та реалізації професійної підготовки фахівців та зумовлює значимість переорієнтації вищої освіти до практико-орієнтованої технології навчання студентів у процесі їхньої професійної підготовки. Це в свою чергу, вимагає перегляду організації навчального процесу таким чином, що він має бути орієнтованим на практичну підготовку, виконувати трудові функції відповідно до одержаної класифікації.

Тому у професійній підготовці фахівців будь-якого профілю актуальною постає проблема посилення практичної частини (практикоорієнтованості) навчання майбутніх фахівців. Рішення цього завдання на рівні навчального закладу можливо через внесення зазначених змін до навчального плану і в навчальні програми дисциплін підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз попередніх досліджень. Впровадження та широке застосування нових форм і методів навчання (тренінги, практикуми, групова робота, проектні методи, ситуаційні завдання і т.ін.) можливі через поширення нових підходів до забезпечення якості підготовки фахівців, що визначається роботодавцем. І. Зязюн, І. Дичківська, А. Хуторський, В. Шадріков, Н. Шестак, Ф. Ялалов, Л. Павлова, І. Підласий, А. Савицька, Е. Сазанова та інші вчені приділяли увагу проблемі формування практико-орієнтованого освітнього середовища.

Створення практико-орієнтованого освітнього середовища навчального закладу, вивчення його впливу на становлення, реалізацію, розкриття, самовдосконалення особистості залишається актуальною проблемою педагогіки. Цій проблемі присвячені статті В. Абатурова, Г. Кузнєцова, Н. Месенева, В. Просалової. Нині під практико-орієнтованим навчанням слід розуміти процес засвоєння студентами освітньої програми з метою формування в них професійної компетенції за рахунок вирішення реальних практичних завдань. В основі практико-орієнтованого навчання має лежати оптимальне поєднання фундаментальної загальної освіти і професійно-прикладної підготовки (С. Полісадов) [3, с. 23]. У свою чергу, Ф. Шаріпов звертає увагу на те, що практико-орієнтоване навчання - це вид навчання, пріоритетною метою якого є розвиток у студентів здібностей і готовності до практичної роботи, умінь, необхідних у різноманітних сферах професійної діяльності, а також досягнення розуміння того, для чого були сформовані дані вміння, де і як вони використовуються в реальній практиці [4, с. 45]. Таке навчання пов'язане з формуванням професійного досвіду студентів у зануренні їх у професійне середовище під час навчальної, виробничої і переддипломної практики (Ю. Ветров, Н. Клушина). Т. Дмитрієнко, П. Образцов, М. Віденський, А. Уман стверджують, що практико-орієнтоване навчання передбачає використання професійно-орієнтованих технологій навчання і методик моделювання фрагментів майбутньої професійної діяльності на основі використання можливостей контекстного (професійно орієнтованого) вивчення профільних і непрофільних дисциплін. Ф. Ялалов сформулював діяльніснокомпетентнісну парадигму, відповідно до якої практико-орієнтована освіта спрямована на придбання крім знань, умінь, навичок - досвіду практичної діяльності з метою досягнення професійно і соціально значущих компетентностей. Такий підхід забезпечує залучення студентів до роботи, їх активність. Мотивація до вивчення теоретичного матеріалу ґрунтується на розв'язку практичного завдання. Цей різновид практико-орієнтованого підходу є суттю компетентнісного підходу. Отже, для побудови практико-орієнтованої освіти необхідний компетентнісний підхід. З точки зору впровадження в практику компетентнісного підходу одержання знань, умінь, оволодіння досвідом діяльності є суттю формування компетентності майбутнього фахівця.

Мета статті полягає в розгляді дуальної системи освіти у професійних навчальних закладах, перевага та специфіка її використання.

Виклад основного матеріалу. На думку Є. Зеєра, компетентність передбачає не стільки наявність у фахівця значного обсягу знань і досвіду, скільки вміння актуалізувати накопичені знання і вміння в потрібний момент, використовувати їх у процесі реалізації своїх професійних функцій. Існують різні підходи авторів до проблеми компетентнісного підходу і практико-орієнтованого навчання, але ж їх об'єднує розуміння сутності компетентності як здатності людини ефективно вирішувати професійні завдання. Для опису ознак компетентності використовується таксономія цільових результатів освіти - знає, вміє, володіє. Ця тріада - логічний перехід від

традиційної освітньої моделі, що включає знання, вміння та навички, в сторону практичної спрямованості сучасного навчання, посилення її діяльнісної складової. Таким чином, компетентність випускників, по суті, є результатом навчання за освітньою програмою, її складовими є знання, вміння та володіння (досвідом діяльності) практичним досвідом.

Знання - це результат засвоєння (асиміляції) інформації через навчання, який визначається набором фактів, принципів, теорій та практик у відповідній області робочої або навчальної діяльності [1].

Уміння - це підтвердження (продемонстровані) здатності застосовувати знання для вирішення завдань. Вміння можуть бути практичними (використання методик, матеріалів, механізмів, інструментів) і когнітивними (застосування логічного, інтуїтивного, творчого мислення).

Практичні вміння полягають у здатності використовувати знання з метою досягнення відомого результату і отримувати його. Когнітивні уміння є свідченням сформованої методологічної культури випускника, тобто оволодіння їм методами наукового дослідження і діяльності [1].

Досвід - стійкі (багаторазово підтверджені) вміння успішно вирішувати завдання в області професійної або іншої діяльності. Придбання досвіду пов'язано з одержанням випускником відповідної кваліфікації [1].

Відповідно до цього підходу професійна підготовка має бути спрямована на формування сукупності професійної компетентності, що дозволяє ефективно вирішувати завдання професійної діяльності різного рівня. Нині важливим є навчитися здобувати знання на ринку праці та здатність фахівця застосовувати їх на практиці, виконувати певні професійні і соціальні функції. Тобто традиційна освіта яка орієнтована на засвоєння знань має стати практико-орієнтованою, яка в більшості спрямована на набуття студентом досвіду практичної діяльності.

Нині утворилася прірва між теорією і практикою. Молодий фахівець, потрапляючи на роботу, змушений ще 2-3 роки освоювати основи і специфіку виробництва, отримувати нові знання, необхідні навички. Все це пов'язано з додатковими витратами для підприємства, установи. Набагато простіше взяти на роботу людину з досвідом, якому не знадобиться час на отримання необхідних навичок.

Яким чином вирішити цю проблему? Європейські професійні навчальні заклади знайшли ефективний спосіб підготовки молодих висококваліфікованих фахівців, а саме – впровадження дуальної системи освіти.

Дуальна освіта є поєднанням теоретичного навчання у навчальному закладі з практичним навчанням на підприємстві, установі. За дуальною системою освіти студенти отримують більш глибокі знання і навички з обраної спеціальності. Це дає можливість студенту частину всього свого навчального часу присвячувати практичній підготовці на тому підприємстві, установі де вони в подальшому будуть працювати.

Навчання за дуальною системою будується наступним чином: паралельно зі звичайними заняттями у навчальному закладі, студенти навчаються на конкретному підприємстві, установі або фірмі, де набувають практичного досвіду.

Навчання за дуальною системою сприяє ефективності підготовки кадрів, отримані теоретичні знання підкріплюються практичними роботами у практичній виробничій діяльності, тобто теоретичні знання, що одержуються в аудиторії застосовуються на виробництві.

Дуальна система передбачає пряму участь підприємств, установ у професійній освіті студентів, створює умови для практичного навчання і несе всі пов'язані з ним витрати, включаючи можливу щомісячну оплату праці студентів. Навчальні заклади на рівноправній основі співпрацюють з підприємствами, установами на базі яких здійснюється практичне навчання.

Дуальна система освіти використовується в Німеччині, Австрії, Боснії і Герцеговині, Хорватії, Сербії, Словенії, Македонії, Чорногорії та Швейцарії, Данії, Нідерландах, Франції, Китаї та інших країнах Азії.

Дуальна освіта найбільш активно практикується в Німеччині; в останні 10-15 років вона застосовується в системі професійної освіти в процесі підготовки фахівців. Держава при цьому компенсує шляхом різних виплат близько однієї третини витрат підприємства, установи на професійне навчання.

Серед обмежуючих факторів – гострий дефіцит висококваліфікованих фахівців на ринках праці. Розрив між теорією і практикою доводиться усувати підприємству, установі для яких забезпеченість кваліфікованими кадрами є актуальною проблемою та робиться це на різних підприємствах, установах по-різному.

Освіта в Німеччині має глибоке історичне коріння і міцні традиції. Німецькі ремісники відрізнялися особливою майстерністю і найдовше в Європі практикували передачу ремесла від майстра до учня. Нова економіка трансформувала традицію «штучної» підготовки майстром учня в дуальну систему навчання. Ця особлива форма підготовки кваліфікованих працівників на основі тісної взаємодії підприємств і навчальних закладів. Нині налічується кілька сотень професій, вивчити які можна за дуальною системою. Одночасно з навчанням студенти освоюють обрану професію безпосередньо на діючому виробництві, установі, тобто навчаються відразу в двох місцях: у навчальному закладі та 1-2 дні на тиждень – на підприємстві.

Значна кількість молодих людей бажає отримати гарну практичну підготовку, тому що в Німеччині студенти забезпечують самі себе, батьки перестають їх забезпечувати після закінчення школи, тому вони повинні стати кваліфікованими фахівцями і, якщо це можливо, отримувати за це гроші. У Німеччині створені всі умови для

набуття практичних навичок та навчання за дуальною системою навчання. Німецькі компанії беруть активну участь у підготовці кадрів під свої потреби.

Навчання за дуальною системою (за німецькою моделлю) є джерелом підготовки кваліфікованих працівників, що сприяє розвитку промисловості та економіки. Тому впровадження дуального навчання в Україні має певні труднощі, в першу чергу необхідність, перегляду системи навчання і підготовки кадрів.

Здійснення одночасно теоретичної і практичної підготовки фахівців дозволяє вирішити низку проблем. По-перше, студент отримує необхідний досвід роботи. Після закінчення навчального закладу йому буде простіше знайти постійне місце роботи. По-друге, підприємство, установа при такому підході до навчання буде забезпечено постійним припливом кваліфікованого персоналу. Тому укладаються договори з навчальними закладами щодо цільової підготовки персоналу, при цьому необхідно на підприємствах, установах обладнати навчальні аудиторії, лабораторії для проходження практичного навчання, стажування.

Навчання за дуальною системою нині є однією з найбільш ефективних форм підготовки працівників у світі. З точки зору підприємства, дуальна освіта – це можливість підготувати для себе кадри точно «під замовлення», забезпечивши їх максимальну відповідність усім своїм вимогам, економлячи на витратах пошуку і підбору працівників, їх перенавчання та адаптацію. До того ж є можливість відібрати найкращих студентів, адже за час навчання всі їх сильні і слабкі сторони стають очевидними. Такий підхід мотивує студентів навчатися, опановувати сучасні виробничі технології та ін. Випускники навчальних закладів можуть відразу працювати продуктивно з повною віддачею, продуктивністю, вони добре знають життя підприємства і відчують себе на ньому «своїми». Все це в сукупності сприяє закріпленню кадрів і зменшенню плинності, що для виробництва важливо.

Підготовка кадрів позитивно позначається на репутації підприємства та його іміджі як роботодавця на ринку праці. При цьому за ним залишається право вибору, і воно саме вирішує питання організації навчання. Для дрібних підприємств, які бажають проводити навчання, але не мають можливості обладнати власні лабораторії, майстерні, майданчики можна створювати міжвиробничі навчальні центри.

Дуальне навчання для молодих людей Німеччини – це відмінний шанс рано набувати самостійності і безболісно адаптуватися до реального життя, під час навчання отримувати за свою працю грошову винагороду, а після його закінчення – роботу, до якої добре підготовлені. Дуальна система забезпечує плавне входження в трудову діяльність, без неминучого для інших форм навчання стресу, викликаного браком інформації і слабкою практичною підготовкою. Вона дозволяє не тільки навчитися виконувати конкретні трудові навички, а й розвиває вміння працювати в колективі, формує соціальну компетентність і відповідальність.

Навчання за дуальною системою надає можливість управляти власною кар'єрою причому рівень навчання в її межах постійно підвищується. Ні одна професійна освіта не здатна дати такі знання виробництва зсередини, як дуальне навчання, робить його важливою сходинкою на шляху до успішної кар'єри. Держава також залишається в безумовному виграві, вирішуючи завдання підготовки кваліфікованих кадрів для своєї економіки. У Німеччині основне навантаження в освіті лежить на підприємствах, які витрачають на підвищення професійної кваліфікації своїх співробітників понад 40 млрд. євро щорічно. Ця сума більша за ту, в яку обходиться державі утримання вищих навчальних закладів.

Держава підтримує підготовку фахівців на підприємствах, установах, фінансуючи систему дуального навчання. Головна ж функція держави – координація і забезпечення законодавчої бази. На федеральному рівні в Німеччині прийняті закони, які регулюють взаємовідносини студента з підприємством і освітньою установою. У Німеччині, таким чином, забезпечується єдиний освітній простір та можливості регіонів вирішувати свої специфічні завдання в сфері професійної підготовки кадрів.

Одне з головних завдань, яке необхідно вирішити українській системі освіти – сформувати нову модель професійної підготовки, яка б пододала відставання в структурі, обсягах і якості трудових ресурсів від реальних вимог конкретних підприємств. Тому досвід розвитку дуального навчання в Німеччині може виявитися надзвичайно корисним - для вдосконалення законодавства, визначення механізму розподілу повноважень у регіонах, формування системи багатоканального фінансування навчання. Навчання за дуальною системою отримало світове визнання, це найбільш поширена і визнана форма підготовки кадрів, яка комбінує теоретичне навчання в навчальному закладі і практичні заняття на виробництві.

Висновки. Зазначимо переваги дуальної системи навчання у порівнянні з традиційною:

- дуальна система підготовки фахівців усуває основний недолік традиційних форм і методів навчання, розрив між теорією і практикою;
- в механізмі дуальної системи підготовки закладено вплив на особистість фахівця, створення нової психології майбутнього працівника;
- дуальна система навчання працівників створює високу мотивацію отримання знань і навичок у роботі, тому що якість їх знань безпосередньо пов'язана з виконанням службових обов'язків на робочих місцях;
- зацікавленість керівників відповідних установ в практичному навчанні власного працівника;
- навчальний заклад, що працює в тісному контакті з замовником, враховує вимоги, що висуваються до

майбутніх спеціалістів під час навчання;

- дуальна система навчання може бути широко використана в процесі навчання у вищій школі.

Поряд з цими перевагами дуальної системи навчання є певні труднощі:

- небажання закладів освіти відмовитися від традиційної освіти;
- відсутність зацікавлених робітників, роботодавців;
- недостатня матеріальна база навчальних закладів;
- неготовність замовника освітніх послуг до такої системи підготовки кадрів.

Перехід професійних навчальних закладів на дуальну систему освіти підготовки висококваліфікованих фахівців – це сучасний шлях отримання якісної освіти та запорука існування сучасного навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376с.
2. Бобраков С. Особливості професійної підготовки вчителів у вищих педагогічних школах Німеччини / [Електронний ресурс] С. Бобраков. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/url>.
3. Полисадов С.С. Практико-ориентированное обучение в вузе // Известия Томского политехнического университета. – 2014. – № 2. – С. 23-25.
4. Шарипов Ф. В. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие / Ф. В. Шарипов. М.: Логос, 2012. – 448 с.
5. Ветров Ю. Практико-ориентированный подход / Ю. Ветров, Н. Клушина // Высшее образование в России. – 2002. – № 6. – С. 43-46.
6. Хуторской А. В. Определение общепредметного содержания и ключевых компетенций как характеристика нового подхода к конструированию образовательных стандартов // Компетенции в образовании: опыт проектирования: сб. науч. трудов / под ред. А.В. Хуторского. – М.: Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. – С. 12-20.
7. Braun G. Das Studium muss besser auf den Beruf vorbereiten / G. Braun // WISU – Magazin. – 2009. - № 5. – p. 601-602